

kalktıktan sonra onun yerine teşekkül eden Anadolu Beyliklerinden biri olan Candaroğullarının hakimiyetine girmiştir. Kuzey-batı Anadolu'nun büyük bir kısmını uzun süre elinde tutan bu beyliğin toprakları zamanla, kısım kısım Osmanlıların eline geçmiştir. İşte aşağıda vereceğimiz bölgedeki Candaroğullarına ait vakıflar, bu beyliğin bölgenin nerelerine ve ne zaman hakim olduklarına dair yeni ve ilave bilgiler katacaktır. Bölgedeki Candaroğulları ile Osmanlılar arasındaki hakimiyet mücadelesine veya başka bir ifade ile siyasi nüfuzun temini yolundaki safhalara açıklık kazandıracaktır.

Candaroğulları zamanında kurulan veya mevcut olan bu vakıflar, kaynağımız olan evkâf defterine kaydedilirken vardır"⁴ veya "...dan nişanı vardır" gibi ifadeler kullanılmıştır. Osmanlı hakimiyetine geçişten sonra vakfın devam ettiğini göstermek için ise padişahın adı zikredilerek "vakfı mukarrer tutmuş" veya "nişan vermiş" ifadeleri kullanılmıştır. Vakfın, Candaroğullarına ait olup olmadığına bu isimlere bakılarak karar verilmiştir⁵. Bununla beraber defterdeki pek çok vakfın daha Candaroğullarına zamanında mevcut olduğunu gösteren işaretler bulunmaktadır. "...evvelden vakıf olagelmiş" ve "...kafirin kavlı dutalından beri vakıf" gibi ibareler böyle vakıfların varlığını göstermektedir. Ancak bunlar Candaroğullarına ait vakıfların tespitinde nazar-ı dikkate alınmamıştır.

İmamet ve hitabete, zaviye veya tekyeye, medreseye, cüz okumaya veya Kuran tilavetine, evlada vakfedilen bir kısım yerlerden başka, "belirsiz" olarak gruplandırığımız vakıfların ise hangi gayeye vakfedildiği sarıh olarak belli olmayan vakıflar da bulunmaktadır. Bunlar da muhtemelen evlada vakıftır.

Anadolu eyaletine bağlı bazı sancakların icmal defteri olan TD 438'de ise bu tür vakıflar "vakf-ı 'amm" olarak tavsif edilmiştir⁶.

4. Nişan ve biti hakkında teferruatlı bilgi için bkz. Mehmet Zeki PAKALIN, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, "Nişan" maddesi, İstanbul, 1983, C.II, s.694-696.

5. Candaroğulları Beyliğinin başında bey olarak hüküm sürenlerin kabulünde; Yaşar YÜCEL, XIII ve XIV. Yüzyılda Kuzeybatı Anadolu Tarihi Çobanoğulları Candaroğulları Beylikleri, Ankara, 1980; İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1980, s.121-147, adlı eserlerdeki tespitler esas alınmıştır.

6. Başbakanlık Arşivi Tapu Tasnifi'nde bulunan TD 438 numaralı tahrir defteri hakkında daha teferruatlı bilgi için bkz. Mustafa Çetin VARLIK, "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya", Türklük Araştırmaları Dergisi 2(1986), s.201-239.

İMÂMET VE HİTÂBETE VAKIFLAR

Gerede'de Kuruöyük köyünde 199 akça geliri olan yer⁷ Yusuf Fakih'in atası Ahi Demirci tarafından imamet için vakfedilmiştir⁸.

Gerede'de Basat Divanı'nda 261 akçalık yer, imamet için vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁹.

Gerede'de İmirce köyünde 354 akçalık yer, imamet için vakıftır. Orhan Beg ve Süleyman Paşa nişanı vardır¹⁰.

Mengen'de Taysı Divanı'nda 236 akçalık yer, Süleyman Paşa nişanı ile imamete meşruttur¹¹.

Mengen'de Hatun Akçalı köyünde 255 akçalık yer, Süleyman Paşa zamanından imamet için vakıftır¹².

Mengen'de Rükneddin Divanı'nda 237 akçalık yer, Süleyman Paşa zamanından imamete vakıftır¹³.

Mengen'de Kasra Divanı'nda 388 akçalık yer imamete vakıftır. Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı vardır¹⁴.

Mengen'de Taysı Divanı'nda 35 akçalık yer imamet için vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır¹⁵.

Viranşehir'de Sevindik Divanı'nda 138 akçalık yer, Süleyman Paşa zamanından imamete vakıftır¹⁶.

Ulus'ta Hacı İvaz Fakih yeri denilen ve 438 akça geliri olan yer vakıf olup, İbrahim Beg ve Emir Süleyman mektupları ile imamete meşruttur¹⁷.

7. Buradaki yer kelimesinden kasıt; umumiyetle bir zirai saha olup buradan hasıl olan raiyyet resimleri, öşürler ve değirmen resmi gibi çeşitli adlar altında alınan vergi geliri kaydedilen yerler kastedilmektedir. Bu vergi kalemlerinin tek tek adı verilmeden toplamı olan miktar yazılmıştır.

8. TD 547, v. 61b.

9. TD 547, v. 67a.

10. TD 547, v. 68a.

11. TD 547, v. 80a.

12. TD 547, v. 80b.

13. TD 547, v. 86a.

14. TD 547, v. 89a.

15. TD 547, v. 89a.

16. TD 547, v. 97a.

17. TD 547, v. 143b.

Ulus'ta Seydi Fakih'in 165 akça geliri olan vakıf yeri, imamete meşrûttur. Ali Beg mektubu vardır¹⁸.

Ulus'ta Kabaclar köyünde 256 akça geliri olan yer, İbrahim Beg'den imamete meşruttur¹⁹.

Ulus'ta 400 akça geliri olan Kuşoğlu Mehmed Fakih'in vakıf çiftliği imamete meşruttur. Ali Beg'den ve Bayezid-i Hüdavendigâr'dan beratı vardır²⁰.

Ulus'ta Kurd Güney'de 186 akçalık yer vakıf olup imamete meşruttur. İsfendiyar bitisi vardır²¹.

Ulus'ta İslamlar köyünde 168 akça geliri olan yer, imamete vakıftır. İbrahim Beg'den ve Emir Süleyman Beg'den bitileri vardır²².

Ulus'ta 169 akça geliri olan Mansur Fakih'in yeri vakıftır. İbrahim Beg ve Bayezid Beg nişanı vardır²³.

Konrapa'da Çoğlu köyünde 658 akça geliri olan yer, Aftun'daki Cami-i Şerif'in hitabetine Umuroğlu'ndan olan vakfı Bayezid Beg müsellemler tutmuştur²⁴.

Mudurnu'da Fınducak köyünde 101 akça geliri olan yer, Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı ile imamete, ayrıca Hüdavendigâr ruhu için iki hatim okunmak üzere vakfedilmiştir²⁵.

Mudurnu'da Uzunöz köyünde 1414 akça geliri olan yer, imamet için vakıftır. Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanları vardır²⁶.

Mudurnu'da Dudu köyünde Kılağuz Fakih'in 122 akça geliri olan yeri, Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı ile imamet için vakıftır²⁷.

18. TD 547, v. 143b.

19. TD 547, v. 144b.

20. TD 547, v. 147b-148a.

21. TD 547, v. 148b.

22. TD 547, v. 151a.

23. TD 547, v. 155a.

24. TD 547, v. 224b-225a.

25. TD 547, v. 232b.

26. TD 547, v. 236a.

27. TD 547, v. 236b-237a.

Mudurnu'da Gelinözü köyünde 120 akça geliri olan yer, Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı ile imamete vakıftır²⁸.

Mudurnu'da Saruot köyünde 669 akça geliri olan Özüşeyh Zaviyesi'ne ait olan yer, Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı ile imâmet ve hitâbet için vakıftır²⁹.

Mudurnu'da Dereköy'de ve Pelidözü köyünde 616 akça geliri olan Nasreddin Hoca Çiftliği denilen yer, Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı ile imâmete vakıftır³⁰.

ZÂVİYE VE TEKYE VAKIFLARI

Taraklıborlu'da Karabük köyünde, Arif Şeyh'in Devletşeh Divanı'ndaki 1979 akça geliri olan yeri meşihatlık için vakıftır. Candaroğlu Bayezid Beg'den ve Süleyman Paşa zamanından³¹.

Taraklıborlu'da Kızılbel köyünde 979 akça geliri olan yer, Âşıklı Emreoğlu Sekid Şeyh'in zaviyesine Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından ve Bayezid-i Hüdavendigâr'dan nişanı vardır³².

Yedidivan'da Kızılbel köyünde 216 akçalık yer Saltuk Şeyh Zaviyesi'ne vakıftır. Süleyman Paşa zamanından³³.

Ulus'ta Dağlar'da 216 akça geliri olan yer Nur Bekir Şeyh'in tekyesine vakıftır. Ali Beg'den ve Kötürüm Bayezid'den bitisi vardır³⁴.

Ulus'ta Göynükviran köyünde, Kozsarnıç denilen 147 akça geliri olan yer, Satılmış Şeyh Tekyesi'ne vakıf olup, Ali Beg ve Süleyman Paşa'dan bitisi vardır³⁵.

Ulus'ta Arıd Divanı'nda 179 akçalık yer, tekyeye vakıftır. Candaroğlu Süleyman Paşa'dan ve İbrahim Beg'den ve İsfendiyar Beg'den ve Bayezid-i Hüdavendigâr'dan beratları vardır³⁶.

28. TD 547, v. 243b.

29. TD 547, v. 250b-251a.

30. TD 547, v. 260a.

31. TD 547, v. 100b-101a.

32. TD 547, v. 1026-103a.

33. TD 547, v. 135b.

34. TD 547, v. 144a.

35. TD 547, v. 147a.

36. TD 547, v. 148ab.

Mudurnu'da Aganoz'da 143 akça geliri olan yer, Gelinoğlu Şeyh Zaviyesi'ne Süleyman Paşa nişanı ile vakıftır³⁷.

Mudurnu'da Yeniceköy'de 443 akça geliri olan Adil Şeyh'in yeri, kendi zaviyesine vakıftır. Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüda-vendigâr nişanları vardır³⁸.

Mudurnu'da Emengören köyünde 108 akça geliri olan yer, Ali Şeyh Zaviyesi'ne vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır³⁹.

Mudurnu'da Aband köyünde 253 akça geliri olan yer, Süleyman Paşa nişanı ile Fınducak köyündeki Şuayboğlu Zaviyesi'ne vakıftır⁴⁰.

Dodurga'da Gögemözü köyünde 468 akça geliri olan yer, Şeyh Şirin Zaviyesi'ne vakıftır. Süleyman Paşa ve Sultan Mehmed b. Bayezid ve Murad Han ahkamları vardır⁴¹.

MEDRESE VAKIFLARI

Viranşehir'de 1479 akça geliri olan Kayaca köyü, Taraklıborlu'daki Süleyman Paşa Medresesi'nin müderrisine Süleyman Paşa tarafından vakıftır⁴².

Taraklıborlu'da Kapuluözü köyü ve şehir havalisi Süleyman Paşa Medresesi'ne ve İki Cuma Mescidi'ne vakıftır. 20648.5 akça gelirin yarısı medresenin ve yarısı ise İki Cuma Mescidi'nindir. Vakfın nezareti kadıya, tevliyeti subaşıya bırakılmıştır. Gelirin fazlası ise medreseye ve huffaza şart koşulmuştur⁴³.

Mudurnu'da Sorkun köyünde Hızıroğlu Süleyman'ın 499 akça geliri olan yeri, Süleyman Paşa nişanı ile, Taraklıborlu'daki medresesine vakıftır⁴⁴.

37. TD 547, v. 241a.

38. TD 547, v. 242ab.

39. TD 547, v. 255b.

40. TD 547, v. 262b.

41. TD 547, v. 280b.

42. TD 547, v. 95b.

43. TD 547, v. 111a.

44. TD 547, v. 238a.

Mudurnu'da Sağır (?) köyünde 271 akça geliri olan yer, Taraklıborlu'daki medreseye vakıftır. Süleyman Paşa ve Gazi Hüdavendigâr nişanları vardır⁴⁵.

KÖPRÜYE VE KERVANSARAYA VAKIFLAR

Gerede'de Kayı Divanı'nda 330 akçalık yer, köprüye meşrutur. Süleyman Paşa nişanı vardır⁴⁶.

Konrapa'da Milan Deresi köyünde 948 akça geliri olan Aksakoğulları yeri, beş parça köprüye ve kervansaraya vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁴⁷.

Mudurnu'da Ovabaşı köyünde 241 akça geliri olan, köprü hizmeti için vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁴⁸.

CÜZ OKUMAYA VE KURAN TİLAVETİŞNE VAKIFLAR

Taraklıborlu'da 993 akça geliri olan Zemlibaş (?) mezraası Süleyman Paşa Türbesi'nde cüz okunmak için vakıftır⁴⁹.

Ulus'da Arıd Divanı'nda 199 akçalık yer Candar Bey oğlu Süleyman Paşa, İbrahim Beg ve İsfendiyar Beg zamanından vakıf, Sultan Murad Ruhuna yılda iki hatim okunmak üzere Sultan Bayezid Han berat vermiştir⁵⁰.

Ulus'da Bağcuğaz köyünde 162 akça geliri olan Mesud Şeyh yeri, Hüdavendigâr ruhuna yılda iki hatim okunmak için vakıftır. Daha önce vakıf olduğuna dair İbrahim Beg'den ve Bayezid-i Hüdavendigâr'dan beratları vardır⁵¹.

Onikidivan'da Muslihiddin Geriş köyünde 415 akça geliri olan yeri, Bayezid-i Hüdavendigâr yılda iki hatim okunmak için vakfetmiştir. İsfendiyar zamanında da vakıftır⁵².

45. TD 547, v. 239ab.

46. TD 547, v. 73a.

47. TD 547, v. 220ab.

48. TD 547, v. 257a.

49. TD 547, v. 122b.

50. TD 547, v. 149a.

51. TD 547, v. 151ab.

52. TD 547, v. 168b.

EVLADA VAKIFLAR

Gerede'de Sopran Divanı'nda 283 akçalık yer, Amiz Şeyh evladına vakıftır. Süleyman Paşa nişanı bulunmaktadır⁵³.

Gerede'de Oyuk Divanı'nda 259 akça geliri olan Halil Danişmend'in yeri evladına vakıftır. Süleyman Paşa zamanından vakıf olup, Murad Han berat vermiştir⁵⁴.

Mengen'de Kasra Divanı'nda 146 akçalık yeri, Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr, Tura Şeyh evladına vakıftır⁵⁵.

Viranşehir'de Pelitçik Divanı'nda 445 akçalık yer, Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından, İmama, İvaz Fakih'in evladına vakıftır⁵⁶.

Yedidivan'da Germus Divanı'nda 445 akça geliri olan Ümmet Çiftliği, evladına vakıftır. İsfendiyar Beg zamanından⁵⁷.

Ulus'da 1775 akça geliri olan Hamza Şeyh'in yeri, evladına vakıftır. İbrahim Beg'den ve İsfendiyar Beg'den bitileri vardır⁵⁸.

Oniki Divan'da Karaköy'de 352 akçalık yeri, Kasım Beg, Mevlana Gaib oğluna vakfetmiş, İsfendiyar Beg müsellemlerle tutup nişan vermiştir⁵⁹.

Konrapa'da Gebe Kilise köyünde 61 akçalık yer, Umur Kadı evladına vakıftır. Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanları vardır⁶⁰.

Mudurnu'nun üst başında Kayaca denilen ve 630 akça geliri olan yer, Şeyh Umran evladına vakıf olup, Süleyman Paşa beratı bulunmaktadır⁶¹.

53. TD 547, v. 58a.

54. TD 547, v. 64a.

55. TD 547, v. 88b.

56. TD 547, v. 94b.

57. TD 547, v. 135ab.

58. TD 547, v. 143a.

59. TD 547, v. 183a.

60. TD 547, v. 219b.

61. TD 547, v. 253a.

CİHETİ AÇIKCA BELLİ OLMAYAN VAKIFLAR

Gerede'de Sopran Divan'ında 268 akçalık Süleyman Danişmendoğlu Hacı Mahmud yeri, vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁶².

Gerede'de Oyuk Divanı'nda 277 akçalık yer, Süleyman Paşa zamanından vakıftır⁶³.

Gerede'de Kiras Divanı'nda 288 akçalık yer, vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁶⁴.

Mengen'de Kasra Divanı'nda 171 akçalık Muarrif Danişmend'in oğlu Dünder Fakih'in çiftliği vakıftır. Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı vardır⁶⁵.

Mengen'de Kurukavak köyünde 233 akçalık yer, vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁶⁶.

Mengen'de Taysı Divan'ında Tozağaç köyünde 395 akçalık yer vakıftır. Süleyman Paşa nişanı ve Emir Süleyman Çelebi beratı vardır⁶⁷.

Mengen'de Küpcü Divan'ında 175 akçalık yer vakıftır. Süleyman Paşa nişanı vardır⁶⁸.

Kıbrıs'da Kilise Güney Köyünde 150 akçalık yer vakıftır. Süleyman Paşa ve Bayezid-i Hüdavendigâr nişanları vardır⁶⁹.

Viranşehir'de Kızıl Divan'ında 468 akça geliri olan yer, İsfendiyar Beg'den ve Bayezid-i Hüdavendigâr'dan vakıftır⁷⁰.

Viranşehir'de Tennur (?) Divan'ında 329 akçalık yer, Candaroğlu, İsfendiyar Beg zamanından vakıf olup, Bayezid-i Hüdavendigâr nişanı vardır⁷¹.

62. TD 547, v. 58a.

63. TD 547, v. 65b.

64. TD 547, v. 66b.

65. TD 547, v. 78b.

66. TD 547, v. 85a.

67. TD 547, v. 85b.

68. TD 547, v. 68b.

69. TD 547, v. 91b.

70. TD 547, v. 94a.

71. TD 547, v. 94a.

Viranşehir'de Güvercinlik Divan'ında 336 akça geliri olan Osman Fakih Çiftliği vakıftır. Candaroğlu Bayezid Beg bitisi ve Hüdavendigar beratı vardır⁷².

Viranşehir'de Yörükviranı köyünde 277 akça geliri olan yer, vakıf olup, Kötürüm Bayezid Beg'den ve oğlu İsfendiyar Beg'den nişanı vardır⁷³.

Viranşehir'de Bük köyünde 317 akça geliri olan bir çiftlik, vakıf olup Süleyman Paşa'dan ve Bayezid-i Hüdavendigar'dan bitileri vardır⁷⁴.

Taraklıborlu'da Büren köyünde Kozağaç mevkiinde 106 akça geliri olan Mustafa Fakih'in yeri vakıftır. Candaroğlu Bayezid Beg zamanından⁷⁵.

Taraklıborlu'da Eflani'de Kocacık köyünde 259 akça geliri olan yeri İsfendiyar Beg hatunu satın alarak vakfetmiştir⁷⁶.

Yedidivan'da Germus Divan'ında 178 akçalık yer, vakıf olup Emir Süleyman Çelebi ve İsfendiyar nişanları vardır⁷⁷.

Ulus'da Ağa Güney köyünde 140 akça geliri olan yer, İbrahim Beg ve Bayezid-i Hüdavendigar zamanından vakıftır⁷⁸.

Ulus'da Akcakilise köyünde, 140 akça geliri olan yer, vakıf olup İbrahim Beg'den bitisi vardır⁷⁹.

Onikidivan'da Avşar Divan'ına 229 akçalık yeri İsfendiyar Beg satın alıp vakfetmiş, Bayezid-i Hüdavendigar da müsellemler tutup hüküm-i hümayun vermiştir⁸⁰.

Onikidivan'da Ulugeçid köyünde 418 akçalık vakıf yeri, İsfendiyar Beg müsellemler tutup hüküm vermiştir⁸¹.

72. TD 547, v. 95b-96a.

73. TD 547, v. 96a.

74. TD 547, v. 98b.

75. TD 547, v. 99b.

76. TD 547, v. 103a.

77. TD 547, v. 137b.

78. TD 547, v. 144a.

79. TD 547, v. 145b.

80. TD 547, v. 157a.

81. TD 547, v. 157b.

Onikidivan'da Avşar köyünde 312 akçalık yer, eskiden beri vakıf olup, İsfendiyar Beg nişanı vardır⁸².

Onikidivan'da Güney köyünde 212 akçalık yeri, Bayezid-i Hüdavendigâr vakfetmiştir. İsfendiyar zamanından bitisi vardır⁸³.

Onikidivan'da Arnelma köyünde, 1634 akça geliri olan ve Hüdavendigâr zamanında eşküncü yeri olan yer, İsfendiyar zamanında vakfedilmiştir⁸⁴.

Hızırbegeli'nde Mülk köyünde 293 akça geliri olan Hoca Ali oğlu Bayezid Fakih'in yeri vakıftır. Bayezid Beg ve Hüdavendigâr ve Emir Süleyman Çelebi nişanları vardır⁸⁵.

Ereğlü'de Göleflî köyünde 479 akçalık Hoca Yusuf'un çiftliği vakıftır. Paşa'dan ve Bayezid-i Hüdavendigâr'dan bitileri vardır⁸⁶.

Konrapa'da Çakallı köyünde 168 akçalık yer, vakıf olup, Süleyman Paşa ve Gazi Hüdavendigâr'dan bitileri vardır⁸⁷.

Konrapa'da Bakraz Divan'ında 231 akçalık yer, vakıftır. Bayezid Beg bitisi vardır⁸⁸.

Mudurnu'da Kovucak Divan'ında Oruc-oğlu kendi canı için 77 akça geliri olan yeri vakfetmiştir. Bayezid Beg beratı vardır⁸⁹.

Mudurnu'da Ovabaşı köyünde, Ahi Bayezid oğlu Ahi İsmail'in 268 akça geliri olan mülk çiftliğinin, avarız ve öşrü vakıftır. Bayezid Beg nişanı vardır⁹⁰.

Osmanlı arşiv belgelerine göre yukarıda tasnif ederek verdiğimiz Bolu Sancağındaki Candaroğulları vakıfları ile ilgili kayıtlardan, bu dönemin, hem siyasi hem de kültürel yapısını çıkarmak mümkün olacaktır. Belgeler verilirken ifadenin aslına sadık kalınmak şartıyla, dil sadeleştirilmiştir.

82. TD 547, v. 179b-180a.

83. TD 547, v. 181b.

84. TD 547, v. 183ab.

85. TD 547, v. 196b.

86. TD 547, v. 215a.

87. TD 547, v. 217b.

88. TD 547, v. 217b-218a.

89. TD 547, v. 247b.

90. TD 547, v. 251a.